

Отримано: 27.11.2022

Прорецензовано: 20.12.2022

Прийнято до друку: 24.12.2022

e-mail: halytka@vnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0677-2071>

Web of Science Researcher ID: ADQ-9318-2022

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-120-123

Галицька О. Б. Алгоритм реферування публіцистичного тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 120–123.

УДК: 811.112.2'25'38-028.12

Галицька Олена Богуславівна,
докторка філософії (філологія), доцентка,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

АЛГОРИТМ РЕФЕРУВАННЯ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ

Запропоноване лінгводидактичне дослідження присвячено проблемі формування у бакалаврів-філологів навичок та вмінь аналітико-синтетичної переробки публіцистичного україномовного тексту та створення власного німецькомовного ексерпту. У статті наведено методичні рекомендації щодо навчання білінгвального реферування україномовного публіцистичного тексту німецькою мовою для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, за освітньо-професійною програмою «Мова і література (німецька /англійська). Переклад». Запропоновано апробований протягом чотирьох років алгоритм до білінгвального реферування журнальної або газетної статті, який практично допомагає студентам факультету іноземної філології опанувати технологією роботи з сучасним публіцистичним текстом на просунутому етапі, тобто рівні B2 згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Коректне автоматизоване дотримання усіх кроків алгоритму (ознайомлення з публіцистичним текстом, уважне прочитання статті, перекладацьке перекодування ексерпту, оформлення письмового ексерпту, самоконтроль написаного ексерпту, редагування тексту ексерпту) сприяє правильному смислово згортанню й адекватній мовній компресії тексту-джерела, що сприяє оптимізації освітнього процесу під час вивчення німецької мови як основної та другої іноземної мови. Наведено особливості структури ексерпту як специфічного вторинного документу: екзордіум (бібліографічний опис первинного документа), власне реферативна частина (основа ексерпту, тобто інформація, яку отримано шляхом аналітико-синтетичної переробки змісту первинного тексту) та конклюдія (доповнення). Створення ексерпту згідно запропонованого дієвого алгоритму суттєво заощаджує час та зусилля здобувачів вищої освіти та, відповідно, підвищує їх мотивацію до навчання. Проаналізовано типові помилки здобувачів вищої освіти під час укладання ексерпту публіцистичного тексту.

Ключові слова: реферування, публіцистичний текст, ексерпт, алгоритм.

Olena Halytka,
PhD in Philology, Assoc. Prof., Lesya Ukrainka Volyn National University

ALGORITHM OF EXCERPTING OF PUBLICISTIC TEXT

The proposed linguistic didactic study is devoted to the problem of forming the skills and abilities of philology bachelors in the analytical and synthetic processing of journalistic Ukrainian-language text and the creation of their own German-language excerpt. The article provides methodological recommendations for teaching bilingual excerpting of a Ukrainian-language journalistic text in German for students of higher education of the first bachelor's level in the field of knowledge 03 Humanities, specialty 035 Philology, under the educational and professional program «Language and Literature (German / English). Translation». A four-year-tested algorithm for bilingual abstracting of a magazine or newspaper article is proposed, which practically helps students of the Faculty of Foreign Philology master the technology of working with modern journalistic text at an advanced stage, i.e. level B2 according to the All-European Recommendations on language education.

The correct automated observance of all steps of the algorithm (familiarization with the journalistic text, careful reading of the article, translation recoding of the excerpt, design of the written excerpt, self-control of the written excerpt, editing of the text of the excerpt) contributes to the correct semantic folding and adequate linguistic compression of the source text, which contributes to the optimization of the educational process under time to study German as a primary and second foreign language. The peculiarities of the structure of the excerpt as a specific secondary document are given: the exordium (bibliographic description of the primary document), the abstract part itself (the basis of the excerpt, that is, the information obtained by analytically and synthetically processing the content of the primary text) and the conclusion (addition). Creating an excerpt according to the proposed effective algorithm significantly saves time and effort of higher education students and, accordingly, increases their motivation to study. The difficulties that accompanied higher education applicants during the compilation of an excerpt were analyzed.

Keywords: excerpting, journalistic text, excerpt, algorithm.

Актуальність проблеми. Уміння працювати з (іншомовними) публіцистичними текстами особливо в умовах воєнного стану в Україні є одним із базових умінь, які є в основі будь-якої професійної діяльності перекладача-референта, адже критичне читання саме медійних текстів слугує основним сучасним джерелом отримання інформації. Результатом успішного навчання читання публіцистичних текстів є створення вторинних текстів, тобто ексерптів. Тому запропоноване лінгводидактичне дослідження присвячено саме проблемі формування у бакалаврів-філологів навичок та вмінь аналітико-синтетичної переробки публіцистичного тексту-оригіналу та створення власного німецькомовного ексерпту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики створення вторинних текстів (рефератів та анотацій) ставали предметом аналізу не лише у сфері наукових досліджень (Онуфрієнко, 2006; Галицька, 2016), а й у сфері методики навчання іноземній мові (Галицька, 2019; Степанюк, Терехова, Реконвальд, 2020). Заслугує на увагу досвід німецької авторки, яка наводить рекомендації та методичні вказівки для вдалого наукового ексерпування німецькою мовою (Bachmann, 2021). Дослідниця розрізняє різні форми наукового ексерпту: класична форма – ексерпт-таблиця

(*tabellarisches Exzerpieren*), цитатний ексерпт (*Zitate-Exzerpt*), парафразуючий ексерпт (*paraphrasierendes Exzerpieren*) та мішана форма усіх згаданих ексерптів (*Mischform*) (Bachmann, 2021).

Не дивлячись на свою актуальність, проблема навчання білінгвального реферування не отримала достатньої наукової інтерпретації, необхідної саме для реферування україномовних публіцистичних текстів німецькою мовою.

Визначення мети дослідження. Мета цієї статті – презентувати дієвий алгоритм білінгвального реферування україномовних публіцистичних текстів німецькою мовою. Об'єкт дослідження – навчання реферуванню публіцистичних текстів як способу компресії інформації з урахуванням мовних та структурно-композиційних особливостей ексерптів німецькою мовою. Предмет дослідження – методика навчання білінгвального реферування публіцистичних текстів на просунутому рівні навчання німецької мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час викладання освітнього компонента «Німецька мова» для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня галузі знань «03 Гуманітарні науки» спеціальності «035 Філологія» за освітньо-професійною програмою «Мова і література (німецька/ англійська). Переклад» у ВНУ імені Лесі Українки (2019-2022 рр.) було доведено ефективність розробленого алгоритму до білінгвального реферування публіцистичних текстів на рівні В2 згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Реферування – один із аспектів освітнього компонента – входить також до структури білету семестрового іспиту та державного екзамену. Під час навчання наші бакалаври-перекладачі набувають відповідний набір навичок та вмінь, необхідних не лише для дій в ситуації іншомовного міжкультурного спілкування, а й для створення різного роду (вторинних) текстів. Виконуючи функції керівника виробничої перекладацької практики на четвертому курсі, переконалася, що наші студенти-практиканти володіють компетенціями, які дозволяють їм здійснювати високоякісні переклади, спілкуватися з іноземними партнерами німецькою мовою в межах своїх посадових обов'язків перекладача-референта, а також узагальнювати та згортати зміст первинних документів і викладати опрацьовану таким чином інформацію німецькою мовою, тобто якісно виконувати функції перекладача-референта.

Запропонований алгоритм до білінгвального реферування публіцистичного тексту надає практичні процедури покрокового складання ексерпту, який допомагає здобувачу вищої освіти визначити та уникнути зайвої інформації в публіцистичному тексті та здійснити його смислово компресію. Навчання реферуванню базується на комунікативній компетенції референта, яка дозволяє досягнути глибини, повноти та адекватності розуміння та тлумачення (іншомовного) першоджерела.

У цій статті послуговуватимемося терміном «ексерпт», а не «реферат», адже уважаємо, що реферат – це стислий виклад змісту саме наукового документа, з яким здобувачу вищої освіти доводиться мати справу на перших курсах навчання. У той час як вміння ексерптувати здобувач набуває на старших курсах бакалаврату.

Наведемо такі особливості структури ексерпту як специфічного вторинного документу:

– смисловий матеріал ексерпту може відповідати або не відповідати структурі статті-оригіналу, однак слід дотримуватися логічної послідовності викладу матеріалу;

– ексерпт має відносно самостійну писемну / усну форму;

– ексерпт складається з екзордіуму (бібліографічний опис первинного документа), власне реферативної частини (основи ексерпту, тобто інформації, яку отримано шляхом аналітико-синтетичної переробки змісту первинного тексту) та конклюдіо (доповнення, наприклад, додавання до тексту узагальнюючих умовиводів, оцінки адресата та цільової спрямованості статті).

Білінгвальне реферування публіцистичного тексту, як вид аналітичної діяльності, є багатограним творчим перекладацьким процесом. Реферування публіцистичного тексту тлумачимо як:

– процес смислової компресії публіцистичного тексту або

– створення ексерпту, який становить собою стислий виклад змісту публіцистичного тексту з виокремленням актуальних та значимих ідей та коментуванням референта власного судження про реферовану газетну або журнальну статтю.

Німецькомовний ексерпт, який є кінцевим результатом реферування україномовного публіцистичного тексту, не може містити такі елементи як відхилення від основної теми, розгорнуті докази, полеміку з аргументами «за» та «проти», порівняння, роздуми й гіпотези, повтори, перифрази, емоційні оцінки та образні прийоми.

Оскільки нашим завданням не є опис реферування як окремого курсу, то ми у цій статті обмежимося лише тими положеннями та рекомендаціями, які, на нашу думку, доречні на мовних заняттях з німецької мови.

Принагідно зазначимо, що на факультеті іноземної філології ВНУ імені Лесі Українки в межах спільного міжнародного проєкту з Університетом Фехта (Universität Vechta (ФРН)) «Ukraine digital: Studienerfolg in Krisenzeiten sichern (2022)» в рамках DAAD-програми авторкою статті був розроблений лекційний онлайн-курс за вільним вибором «Exzerpieren von publizistischen Texten: Methode und Tipps». У листопаді–грудні 2022 р. прочитано 10 онлайн-лекцій (ZOOM) для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня (20 студентів). З огляду на відсутність адекватних підручників та навчальних посібників з курсу в системі іншомовної підготовки бакалаврів розроблялися авторські матеріали. До потреб курсу було створено курс на платформі MOODLE, на якому студенти мають змогу потренуватися ексерптувати публіцистичні тексти.

Оскільки білінгвальне реферування – один із аспектів на занятті німецької мови та з огляду скорочення годин для викладання німецької мови, то обираємо невеликі за обсягами україномовні публіцистичні тексти для реферування (1–2 сторінки). Хоча володіння навичками укладання ексерпту вимагає доволі багато часу та зусиль. І лише покроковий алгоритм реферування допомагає мінімізувати час та зусилля. Пропонується розпочати ексерптувати публіцистичний текст з вилучення, оцінки та відбору інформації, і тільки після цього йде її відбиття в аналітичному сприйнятті референта-перекладача. Процес завершується появою стислого німецькомовного тексту у вигляді ексерпту. Здобувач вищої освіти в процесі білінгвального реферування вдається до перекладацьких трансформацій.

Алгоритм трактуємо як набір інструкцій, які опісують порядок покрокових дій референта-перекладача для досягнення результату та вирішення завдання – створення ексерпту. Запропонований алгоритм до реферування публіцистичного тексту, який допомагає нашим спудеям оволодіти майстерністю реферування, складається з шести кроків.

КРОК 1. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПУБЛІЦИСТИЧНИМ ТЕКСТОМ.

По-перше, необхідно уважно прочитати заголовок та підзаголовок статті, якщо він є, та спрогнозувати за ним її тему та зміст. Потім звернути увагу на світліни до статті: вони також допоможуть сфокусувати увагу на сутність статті. І, нарешті, можна розпочати ознайомлювальний перегляд журнальної або газетної статті.

КРОК 2. УВАЖНЕ ПРОЧИТАННЯ СТАТТІ.

По-друге, читаючи усю статтю, її абзаци, доцільно виявити в кожному з них головне смислове речення, яке зазвичай знаходиться на початку або ж наприкінці абзацу. Важливу роль під час аналізу статті відіграє вміння знаходити в публіцистичному тексті ключові елементи змісту, ключові слова, основні терміни та поняття, які можуть бути уже вказані автором статті за допомогою лексичних, стилістичних або граматичних засобів. Ці та інші засоби підкреслення полегшують референту встановити загальну оцінку новизни та значимості текстової інформації. Особливо уважного читання заслуговує кінцівка статті, в якій містяться узагальнення та висновки автора.

Головною метою цього кроку є отримання найбільш повного та точного розуміння як основного змісту публіцистичного тексту, так і усіх його подробиць та нюансів.

Ефективність читання значно підвищиться, якщо найважливішу інформацію фіксувати не лише в пам'яті, а й використовувати такі прийоми, як підкреслювання різними кольорами, позначки на полях, наприклад, окличні знаки – для найціннішої інформації, а знак мінус – для тієї, яку можна видалити без втрати для розуміння основної думки автора.

КРОК 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКЕ ПЕРЕКОДУВАННЯ ЕКСЦЕРПТУ.

По-третє, слід здійснити згортання змісту статті та німецькомовну компресію відібраної для ексерпту інформації, використовуючи різні прийоми концентрації змісту та німецькомовних засобів тексту.

Референт-перекладач виокремлює ключові місця, що несуть в собі головне смислове навантаження, аналізує, узагальнює та здійснює відбір найбільш суттєвих для нього фактів, відомостей та положень, з метою вибудовування їх в логічній послідовності та перекладу з української мови німецькою, що і буде відображено в ексерпті. Тобто референт-перекладач синтезує, логічно об'єднує, отриманий смисловий «скелет» україномовного публіцистичного тексту та перетворює його в ексерпт, одночасно перекодовуючи його на німецьку мову. Референту-перекладачу слід використовувати прості, короткі, стилістичні речення, загальноприйняті терміни та формулювання.

Труднощі наведеного кроку полягають у тому, що під час білінгвального реферування здійснюється одночасно скорочення публіцистичного тексту та переклад логічно об'єданого відібраного та трансформованого матеріалу.

КРОК 4. ПОКРОКОВЕ ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВОГО ЕКСЦЕРПТУ:

4.1. SCHRITT: EXORDIUM (Titel des Artikels, Quelle, Name des Autors, Entstehungszeit, -ort, anfängliche Vermutung).

4.2. SCHRITT: HAUPTTEIL (Thema des Artikels, knappe Beschreibung des Inhalts des Artikels, Zusammenhang zwischen Überschrift und Inhalt, Struktur, Sprache, Intention des Textes (Einstellung des Autors zum Geschriebenen)).

4.3. SCHRITT: SCHLUSSTEIL (Adressaten, offene Fragen, Ihre Meinung, Schlussfolgerungen).

КРОК 5. САМОКОНТРОЛЬ НАПИСАНОГО ЕКСЦЕРПТУ.**КРОК 6. РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТУ ЕКСЦЕРПТУ.**

Спостереження під час перевірки студентських ексерптів засвідчили той факт, що кожен писав на свій лад, але спираючися при цьому на алгоритм реферування, відступати від якого було не бажано. Однак, якщо наявність мовних помилок (орфоепічних, граматичних тощо) більш-менш допустима, оскільки вони не порушують єдності викладу ексерпту, то ексерпт зі стильовими помилками втрачає переконливість і виразність, а його дієвість зводиться нанівець. Перелічимо ті стильові помилки, що найчастіше траплялися в студентських ексерптах:

1. Хибний порядок речень і абзацив у ексерпті, тобто недотримання почерговості кроків алгоритму реферування публіцистичного тексту.

2. Різноманітні вияви багатослів'я (кількаслів'я, навколослів'я, зайвoslів'я, словоповтори), тобто невміння писати ексерпт стисло.

2. Нечіткість синтаксичних зв'язків і семантичних відношень.

3. Надуживання довгими та нехтування середніми й короткими реченнями, тобто невміння узагальнювати, відділяти головне від другорядного.

2. Змішування понять «ексерпту», «анотації», «скороченого перекладу» та «скороченого переказу».

Слід розмежовувати ексерпт від анотації, скороченого перекладу та скороченого переказу. Анотація не розкриває змісту джерела, а лише інформує про наявність джерела певного змісту та характеру. Скорочений переклад є точним наслідуванням першоджерела з метою відтворення його іншою мовою. Скорочений переказ становить собою довільний виклад оригіналу, у якому скорочення мають суб'єктивний характер та не пов'язані з точними формальними або смисловими рамками та обмеженнями.

Отож у процесі виконання дій, заданих алгоритмом, здобувач освіти доводить до автоматизму реферування публіцистичного тексту. Результати апробації алгоритму виявили підвищений інтерес здобувачів вищої освіти до білінгвального реферування публіцистичного тексту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ідея покрокового алгоритму до білінгвального реферування пройшла перевірку практикою. Застосування цього дієвого покрокового алгоритму створює передумови для мотивованого реферування здобувачами вищої освіти та мінімізує час і зусилля для укладання ексерпту німецькою мовою.

Оскільки межі статті не дозволили проаналізувати в повному обсязі типові помилки здобувачів вищої освіти щодо укладання ексерпту, тому у подальшому звернемося до мовних /мовленневих стандартів-кліше згідно покрокового алгоритму до полімовного реферування публіцистичного тексту.

Література:

1. Галицька О. Б. Основи наукових досліджень у вищій школі – впевнений старт! : метод. рек. / авт.-упоряд. О. Б. Галицька. Луцьк : ФОП Оконська А. Ю., 2016. 176 с.

2. Галицька О. Б. Реферування публіцистичного тексту німецькою мовою : метод. розробка для студ. вищ. навч. закл. / авт.-упоряд. О. Б. Галицька. Луцьк: [б. в.], 2019. 59 с. (нім. мовою).
3. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. К. : Центр навч. літератури, 2006. 312 с.
4. Степанюк Н. В., Терехова Л. В., Реконвальд Н. В. Реферування англomовного публіцистичного тексту: методичні вказівки до курсу «Основна іноземна мова (англійська)» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська». Одеса: ТОВ «Удача», 2020.
5. Bachmann, H. Richtig wissenschaftlich exzerpieren – mit Beispiel. *Scribbr*. 2021. URL: <https://www.scribbr.de/studium/exzerpieren/>. (abgerufen am 23. November 2022).

References:

1. Bachmann, H. (2021). Richtig wissenschaftlich exzerpieren – mit Beispiel. *Scribbr*. URL: <https://www.scribbr.de/studium/exzerpieren/>. [in German].
2. Halyska, O. B. (Ed.). (2016). *Osnovy naukovykh doslidzhen' u vyshchij shkoli – vpevnenyy start!* [Basics of scientific research in higher education – a sure start!]. Luts'k : FOP Okons'ka A. Yu. [in Ukrainian].
3. Halyska, O. B. (Ed.). (2019). *Referuvannya publitsystychnoho tekstu nimets'koyu movoyu* [Summarizing journalistic text in German]. Luts'k: [s. n.]. [in German].
4. Onufriyenko, H. S. (2006). *Naukovyy styl' ukrayins'koyi movy* [Scientific style of the Ukrainian language]. Kyiv: Tsentr navch. literatury. [in Ukrainian].
5. Stepanyuk, N. V., Terekhova, L. V., & Rekonval'd, N. V. (2020). *Referuvannya anhlomovnoho publitsystychnoho tekstu* [Summarizing English-language journalistic text]. Odesa: TOV «Udacha». [in Ukrainian].